

№ 46 (867)
Снежань 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ➔ **Рэгіён: краязнаўчы марафон на Століншчыне** – стар. 2
- ➔ **Талака: гісторык-славіст і перакладчыца Любоў Разумоўская** – стар. 4
- ➔ **Загадка: дзе выток ракі Цна** – стар. 5

Тэатральны гурток «Жаронцы» завітаў у «Беларускую хатку» з пастаноўкай па творы Максіма Багдановіча «Мушка зелянушка і Камарык – насаты тварык»

Падрабязней чытайце на стар. 3

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

✓ У Ганцавіцкім раённым краязнаўчым музеі з **1 снежня** па 19 студзеня працуе выстава іконаў XIX – XX стст. «**Выратаваныя святыні**». Апроч найбольш вядомых абразоў праваслаўнай царквы, такіх, як Уладзімірская і Казанская іконы Божай Маці, Спас Усладны, Спас Нерукатворны, можна пабачыць больш рэдкія абразы Збавіцеля, Божай Маці і святых угоднікаў Божых, напісаных ў розных стылістыках. Цікавымі для наведнікаў будуць таксама металічныя складаныя абразы і распяці з

фондаў музея. Дапаўняюць экспазіцыю тэматычныя кнігі, часопісы, газеты, выданні малітвасловаў і жыццй святых.

✓ **Круглы стол «Беларускія пераклады Бібліі**», прымеркаваны да 95-годдзя выдання першай біблейскай кнігі на сучаснай беларускай мове, адбыўся **1 снежня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Айчыныя мовазнаўцы, гісторыкі, выкладчыкі, перакладчыкі, выдаўцы, багасловы, святары розных канфесіяў абмеркавалі праблемы біблейскага перакладу. У межах круглага стала

прэзентавалі факсімільнае выданне першага перакладу біблейскай кнігі на сучасную беларускую мову «Паводле Лукі Святое Евангелле», якое выйшла сёлета ў выдавецтве НББ, і пераклад Евангелля, выканаанага братам Якуба Коласа Міхасём Міцкевічам. У фонды бібліятэкі былі перададзеныя рукапісы перакладу Бібліі ксяндза Уладзіслава Чарняўскага. Удзельнікам круглага стала была прадстаўленая выстава каштоўных дакументаў па гісторыі перакладаў Бібліі на беларускую мову.

✓ У Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва ў межах I трыенале канцэптуальнага мастацтва «**Канцэпт 2021**» з **1 снежня** працуе персанальная выстава жывапісу і графікі «**Як ёсць...**» віцебскага мастака-авангардыста і мастака тэатра Аляксандра Салаўёва (1926 – 2021).

Творчы дух турбаваў яго разважанымі пра вечныя і актуальныя праблемы быцця. Магчыма, таму жыццё і творчасць А. Салаўёва аказалі такі моцны ўплыў на адраджэнне традыцыйнага эксперыментальнага мастацтва ў Віцебску. Без такога аўтарытэтнага, глыбокага і адданага высокім прыняцпам аўтара, магчыма, і віцебская мастацкая школа ў апошняй чвэрці XX ст. развілася б інакш.

Мастак імкнуўся наблізіцца да «выразу невымоўнага» – адгэтуль яго схільнасць да канцэптуальнасці, глыбіннай інтэрпрэтацыі вобразаў. Менавіта абстракцыя з цягам часу ў творчасці мастака стала метафарай духоўнага, своеасаблівай аўтарскай філасофіяй. Свае абстрактныя і напauабстрактныя

творы А. Салаўёў рабіў, абапіраючыся на канкрэтную рэальнасць. Асноўнымі дамінантамі яго абстрактнага жывапісу з'яўляюцца колер і рытм, што надае яго працам асаблівую эмацыйнасць. Ва ўсіх творах мастака відавочна скіраванасць на эксперымент. «Шчырасць – гэта самае галоўнае, каколькі ў мастацтве сэрца павінна криватачыць», – быў перакананы творца.

✓ У ДOME-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку з **1 снежня** працуе выстава народнага мастака БССР, майстра партрэтаў Уладзіміра Стальмашонка (1928 – 2013) «**17 музаў у жыцці Адама Міцкевіча**». Экспазіцыя прадстаўляе карціны, прысвечаныя жанчынам, якія так ці інакш адыгралі важную ролю ў жыцці і творчасці паэта. На кожнай працы размешчаны паэтычныя радкі Міцкевіча, адрасаваныя гэтай жанчыне.

✓ Літаратурны музей Максіма Багдановіча распачаў серыю мерапрыемстваў да 130-годдзя з дня нараджэння паэта. **2 снежня** адбылася дыяфільмавая рэтралекцыя (1984 г.) «**Максім Багдановіч. Жыццё і творчасць**». **3 снежня** зладзілі квэст «**Код Багдановіча**».

Імпрэзы працягваюцца да 11 снежня.

Скарыстаныя наведанні Ганцавіцкага раённага краязнаўчага музея, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва, Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, Дома-музея Адама Міцкевіча.

«Выратаваныя святыні»

Жыццё без песні – не жыццё

26 лістапада ў Астрынскай гарпасялковай бібліятэцы прайшла сустрэча ў Клубе Неабыяковых Матул, прысвечаная беларускай народнай песні.

Бібліятэкары падрыхтавалі літаратурнае свята «У песнях славім Беларусь», насычанае вершамі беларускіх паэтаў. А песні ўдзельнікам падарылі таленавітыя культработнікі з Астрынскага Дома культуры і тэатральнай творчасці. Калі жанчыны ведалі песню, шчыра падпявалі астрынскім пявунням. А потым дзяліліся

сваімі ўспамінамі, у якіх народныя беларускія песні займалі галоўнае месца, згадвалі вясёлыя выпадкі са свайго жыцця.

Напрыканцы бібліятэкары зрабілі інфармацыйны агляд літаратуры з выставы «Калі песню просіць душа!». Асабліва зацікавіла гасцей кніга аб жыцці і творчасці Уладзіміра Мулявіна. Гучалі ў гэты вечар і песні «Песняроў».

*Танна СЦЯПАНЧАНКА,
бібліятэкар Астрынскай гарпасялковай бібліятэкі,
Шучынскі раён*

Краязнаўчы марафон

«Мой край дарагі, старонка мая» – пад такой назвай штогод, а гэта болей 15-і гадоў, праходзіць традыцыйны месячнік краязнаўства ў сетцы бібліятэк Століншчыны, своеасаблівы краязнаўчы марафон мерапрыемстваў, сустрэчаў, выставаў, экскурсіяў... Здаецца, гэтая «вечная» тэма разгледжана дасканала, сучасная інфармацыйная прастора дазваляе сачыць за падзеямі ў краі аператыўна і своєчасова, сродкі масавай інфармацыі прапануюць свежыя навіны і факты. Але на гэтым фоне бібліятэкі не страцілі сваёй актуальнасці ў напрамку краязнаўчай дзейнасці, а, наадварот, шукаюць і знаходзяць новыя формы, захоўваюць каштоўную інфармацыю і імкнуча падзяліцца ёю з сваімі наведнікамі.

Стружская сельская бібліятэка

У лістападзе шэраг бібліятэк нават змяняе свой выгляд. У інтэр'ерах з'яўляецца мноства прадметаў, беражліва захаваных дбайнымі гаспадынямі, самімі бібліятэкарамі, а таксама мясцовымі майстрамі і ўмельцамі. Вышываныя ручнікі і сурвэткі, пакрывалы, плечыныя кошыкі, прылады працы і побыту папярэдніх пакаленняў – усё гэта можна пабачыць у бібліятэках. Для кожнага, хто наведвае бібліятэку, гэтыя выставы і куткі выконваюць сваю функцыю. Для дзяцей і падлеткаў гэта, безумоўна, карысна і спазнавальна, таму што яны знаёмяцца з жыццём продкаў, іх заняткамі, культурай, побытам, маюць магчы-

масць дакрануцца да гісторыі. Для сталых наведнікаў – гэта цёплыя ўспаміны, захапленне талентам майстроў, гонар за сваіх аднавяскоўцаў. Выставы ўмельцаў, мясцовых майстроў і майстрых аздобілі інтэр'еры Вялікаарлоўскай, Варанёўскай, Верхнецерабязоўскай, Дубайскай, Вялікамалешаўскай, Стружскай сельскіх бібліятэк.

Формы краязнаўчых мерапрыемстваў, што ладзяцца ў час месячніка ў бібліятэках – разнастайныя: ад краязнаўчых і інфармацыйна-спазнавальных гадзінаў і экскурсіяў да сустрэчаў з краязнаўцамі, мясцовымі творцамі. Не абыходзяць увагай бібліятэкі і такі напрамак бібліятэчнага краязнаўства, як літаратурнае краязнаўства. Так, у Хатамельскай сельскай бібліятэцы наладжана літаратурная выстава

і агляд творчасці Георгія Марчука, у Відзборскай сельскай бібліятэцы – экалага-краязнаўчае падарожжа па старонках кніг Алеся Наварыча, у Сямігосціцкай сельскай бібліятэцы наведнікі блізка пазнаёміліся з творчасцю паэткі Ірыны Ляшкевіч, а Давыд-Гарадоцкая гарадская бібліятэка прадставіла віртуальную выставу адной кнігі паэта-земляка Леаніда Дранько-Майсюка «Кветкавы краік Беларусі», кнігі пра гісторыю і штодзённасць, пра веру і лёс Давыд-Гарадка – кветкавай сталіцы Беларусі ў самым сэрцы Палесся на беразе ракі Гарынь. Мясцовых паэтаў, якіх малая радзіма натхняе на творчасць, запрасіла Рэчыцкая гарпасялковая бібліятэка і стала пляцоўкай для паэтычнага таленту Святалены Кананчук, Тамары Пявдайка, Ніны Цімановіч, Лідзіі Бокша, Міхаіла Місько. У час сустрэчы гучалі вершы аб родным краі, яго непаўторнай прыгажосці.

Змястоўнымі і інфармацыйнымі мерапрыемствамі сталі: краязнаўчая сустрэча «Куточак зямлі, што радзімай завецца» з мясцовым краязнаўцам, арганізатарам турыстычнага клуба «Палескія рабінзоны» Сяргеем Ляшкевічам, праведзеная ў Рубельскай сельскай бібліятэцы; дзень краязнаўства і мясцовых традыцыяў «Адвечная песня ручніка» ў Стружскай сельскай бібліятэцы; урок-экскурсія «Зазірнем у гісторыю: помнікі сяла», пад час якога бібліятэкар Людміла Вярэніч з удзельнікамі наведвалі помнікі на тэрыторыі вёскі і праслухалі павадамысленні аб іх гісторыі; экскурсія для дзяцей з школьнага лагера ў грамадскі гісторы-

ка-краязнаўчы музей былога СВК «Беражное», якую прафесійна і цікава праводзіць бібліятэкар Беражоўскай сельскай бібліятэкі Таццяна Новік; краязнаўчае свята «Успомнім продкаў сваіх», падрыхтаванае Рубельскай сельскай бібліятэкай і праведзенае ў школе; пасяджэнне аматарскага аб'яднання пры Вялікаарлоўскай сельскай бібліятэцы «Запаведнымі сцежкамі роднага краю» з цікавымі павадамысленнямі і віктарынамі і іншымі.

Сёння бібліятэка імкнецца не губляць сувязі з аддаленым карыстальнікам і прадстаўлена на бібліятэчным сайце і ў бібліятэчных сацыяльных сетках. Тэма краязнаўства прысвечаная фотаакцыя #крайвомоменте ў сацыяльнай сетцы Instagram (@stolinbib43). Арганізатар акцыі, аддзел бібліятэчнага маркетынгу Столінскай цэнтральнай бібліятэкі, запусціў тэматычны хэштэг і збірае фотаздымкі з розных куточкаў Століншчыны, якія дэманструюць прыгажосць і непаўторнасць прыроды, каларыт столінскіх вёсак, яе жыхароў і інш. Так ствараецца віртуальны краязнаўчы фотальбом, прысвечаны краю.

Менавіта пад час месячніка Давыд-Гарадоцкая гарадская бібліятэка, якая з года ў год вядзе разнапланавую краязнаўчую працу, распачала новую тэматычную рубрыку «Вехі гісторыі» у сетцы Instagram (@davidgorodokbib) і будзе знаёміць не толькі з самымі знакамітымі славутацямі старажытнага горада, але і яго малавядомымі аб'ектамі, унікальнымі традыцыямі.

Краязнаўчая дзейнасць становіцца цікавай і насычанай, бібліятэкары імкнуча захаваць і памножыць унікальную гісторыю краю, з'яўляюцца новыя формы прасоўвання краязнаўчых ведаў. Але хочацца спадзявацца, што бібліятэкі Століншчыны яшчэ болей актывізуць сваю дзейнасць на стварэнне краязнаўчых электронных рэсурсаў, даступных шырокаму колу грамадства, рэалізуюць буйныя краязнаўчыя праекты, а краязнаўчыя фонды будуць максімальна папаўняцца адпаведнай літаратурай.

*Надзея СТАХАВЕЦ,
загадчык аддзела бібліятэчнага
маркетынгу
Столінскай цэнтральнай
раённай бібліятэкі*

Сяргей Ляшкевіч, Рубельская сельская бібліятэка

Дубайская сельская бібліятэка

Таццяна Новік праводзіць экскурсію ў гісторыка-краязнаўчым музеі былога СВК «Беражное»

Музей святкуе Максімаў юбілей

У першы выхадны снежня ў філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры «Беларуская хатка», што месціцца на сталічнай вуліцы Рабкораўскай, 19, завіталі новыя жаданыя госці. Нагодой стала 130-я гадавіна з дня нараджэння Максіма Багдановіча.

Тэатральны гурток «Жаронцы» Ракаўскага цэнтру народнай творчасці прыехаў у «Беларускую хатку» з пастаноўкай па творы паэта «Мушка-зелянушка і Камарык – насаты тварык». Вершаваная казка ўпершыню была надрукаваная ў газеце «Наша Ніва» ў 1915 годзе, калі М. Багдановіч быў ужо прызнаным паэтам. Вядома, што матыў казкі класік запазычыў з народных песень.

Спектакль стаў пачаткам святочнага мерапрыемства «Пад зоркай Максіма», прымеркаванага да юбілею паэта, і працягам традыцыйнай зімовай акцыі музея «Калядная зорка Максіма».

«Мы вырашылі зрабіць гэтакія мерапрыемствы ў незвычайным фармаце – менавіта для маленькіх гледачоў, каб дзеці паказвалі спектакль дзецям і знаёмлілі з творчасцю Максіма Багдановіча», – гаворыць загадчыца «Беларускай хаткі» Тацыяна Лабада. – Таму вяліся пошукі калектыву, які змог бы нашу задуму ажыццявіць. І так сталася, што кіраўніца дзіцячага калектыву «Жаронцы» Хрысціна Лямбовіч запрасіла нас на пастаноўку – яны паказвалі сваю батлейку ў музеі тэатральнай культуры.

ры. Пазнаёміўшыся з тым, што яны паказваюць, мы вырашылі, што гэта цудоўны фармат, які менавіта ўпішацца ў сцэны нашага музея», – расказвае Тацыяна Анатольеўна.

«Калядная зорка Максіма» ў першую чаргу ладзіцца для дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў і падтрымліваюцца дзяржавай, але не маюць сваіх сем'яў, для дзяцей-інвалідаў і якія знаходзяцца ў дзіцячых дамах сямейнага тыпу, шматдзетных сем'яў.

Гэтым разам паглядзець на беларускую батлейку прыйшлі вучні сталічнай спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы № 18 для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення, іх бацькі і прыхільнікі творчасці паэта. «Сённяшнія нашы гледачы – у асноўным дзеці, якія маюць пэўны асаблівасці ў маўленні, але яны цудоўна ўспрымаюць менавіта такі фармат: дзеці – дзецям. Перад спектаклем у іх была экскурсія. Вучні

пазнаёмліліся з музеем, даведаліся новае пра Максіма Багдановіча. Дарэчы, аб паэце гэтыя дзеці ведаюць шмат. Нягледзячы на свае асаблівасці, яны вельмі цікаўныя», – заўважае загадчыца музея.

Кіраўніца тэатральнага гуртка «Жаронцы» Х. Лямбовіч лічыць важным для свайго калектыву ставіць спектакль у музеі напярэдадні юбілейнай даты: «Я радуся магчыма масці прысутнічаць тут, для нас гэта вельмі важна».

Юныя актёры доволі добра ўжыліся ў ролі, а з дапамогай яркіх лялек спектакль на батлеечнай сцэне выглядаў арганічна і самабытна. У пастаноўцы «Мушка-зелянушка і Камарык – насаты тварык» ракаўскія артысты цудоўна паказалі карціны народных сямейна-побытавых абрадаў з каментарыямі ад кіраўніцы калектыву. Х. Лямбовіч не толькі глумачыла дзецям, як раней адбываўся абрад сватання,

змовінаў, як нашы продкі святкавалі выселле і ў чым сутнасць дзіцячай гульні пахавання камара, але і спявала фальклорныя песні пад акампанемент скрыпачкі Алены Мясешка і дудара Максіма Палуйчыка. Дарэчы, гледачы атрымалі асаблівае задавальненне ад гукавога суправаджэння спектакля, што стваралася за кошт такіх музычных інструментаў, як беларуская дуда, скрыпка, флейта, бубен, барабан, шархуны – абавязковыя высельныя аtryбуты, трасчотка, гліняныя свістулькі, палка дажджу і сярэнька з зернем, што стваралі эффект кропляў дажджу і шуму ветру. «Некалькі гадоў таму, калі ўпершыню ставілі наш спектакль, зрабілі фанэграму. Але пасля вярнуліся да жывога гучання, бо жывая музыка мае зусім іншае ўспрыняцце», – патлумачыла Х. Лямбовіч.

Кіраўніца «Жаронцаў» падзялілася, што ў дзіцячымстве ёй паграпіла ў рукі кніжка «Мушка-зелянушка і Камарык – насаты тварык». Гэта было цудоўнае выданне з яркімі малюнкамі. «Мне гэта было цікава. Я задавалася пытаннем: як гэта ў мух і камароў нейкі такі соцыум ёсць, што яны там і жэняцца, і пахаванні спраўляюць – для мяне гэта было незвычайна. А пасля ўжо, калі пачала цікавіцца, даведалася, што пахаванне камара – гэта старажытны абрад, і кавалі яго не проста так, каб пагуляць, гэта мела больш глыбокія карані», – расказала яна. Гэтая вершаваная казка ўспомнілася Хрысціне ў

125-годдзе М. Багдановіча, але пастаноўку атрымалася ажыццявіць толькі да 100-годдзя памяці паэта, і цяпер, па словах стваральніцы, гэты спектакль вельмі запатрабаваны ў гледача.

«Беларуская хатка» – гэта музей і тэатр у адным – увасабленне мары Багдановіча і яго сяброў, бо якраз батлейка знаёміць наведніка з тагачасным культурным жыццём Беларусі, калі толькі зараджаўся прафесійны тэатр.

«Максімава мара пра батлейку спраўдзілася, і тое, што яго творы ставіцца ў нашай тэатральнай прасторы – гэта своеасаблівы працяг яго творчасці, ён гэтага не чакаў нават. І вось супрацоўніцтва з Ракаўскім цэнтрам народнай творчасці, думаю, не павінна ў нас скончыцца. Будзем падтрымліваць стасункі і надалей», – гаворыць Т. Лабада і запрашае ўсіх на экскурсію. – «Беларуская хатка» – гэта адзіны ацалелы будынак, дзе жыў беларускі класік. Гэтае месца і ўнікальнае, тут можна пачуць не толькі пра самага Максіма Багдановіча, але і пабачыць пакой, дзе ён жыў з кастрычніка 1916 года да канца лютага 1917-га, адчуць асаблівую атмасферу і ўтульнасць. І, вядома, пазнаёміцца з марай Максіма – старажытным лялечным тэатрам «Батлейка».

Загадчыца музея адзначыла, што ў рамках каляднай акцыі запланаваны шэраг мерапрыемстваў: майстар-класы, батлейка, карагоды і іншае. А 9 снежня, у дзень народзінаў паэта, асноўныя мерапрыемствы адбыліся ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча.

Надзея ЗУЕВА
Фота аўтара

Верш развітальны чытай Да 130-годдзя Максіма Багдановіча

Зорка Венера ўзыходзіць штодзённа,
Згадкі ўсе твая ж нясе на зямлю...
Верш Багдановіча чуйна напамніў
Вечнасць каханна чароўным: «Люблю!»

Стоячы сёння пад купалам зорным,
Бачу яго, закаханым да слёз...
Вельмі балюча, што меткаю чорнай
Быў абазначан хваробаю лёс.

Талент яго абарваўся на ўзлёце,
Колькі б санетаў яшчэ напісаў!
Ціха схілю галаву ў сумоце,
Быццам бы чую, як вершы чытаў...

Гледзячы ў вочы дзяўчыны з каханнем,
Зорку Венеру на небе шукаў
І, перад вечным з каханай растаннем,
Верш развітальны чытаў.

Як ён любіў нашу родную мову!
І за краіну душой гараваў...
К зорцы Венеры Максімавы словы
Вецер гадоў несумненна даслаў.

Валяціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ

Славяназнаўца з Беларасточчыны

Упершыню пра польска-беларускага і расійскага гісторыка-славіста, філолага і перакладчыцу Любоў Разумоўскую (дзявочае прозвішча Арасімовіч, 1897 – 1969) я напісаў у сваёй кнізе «З беластоцкай зямлі» (2008) у артыкуле «Даследчыца Яна Длугаша». Праўда, здабыць яе фотаздымак тады я так і не змог. Не дапамог мне і беларускі даследчык і пісьменнік з Санкт-Пецярбурга Мікола Нікалаеў.

Мінуў час, і шмат новых звестак знайшлося пра таленавітую беларуску доктара гістарычных навук Любоў Разумоўскую. Адшуканы і здымак, хоць не дужа добрай якасці, але ён ёсць.

Л. Разумоўская (Арасімовіч) нарадзілася 2 ліпеня 1897 года ў Бельску-Падляшскім у беларускай сям'і. Бацька Вячаслаў Арасімовіч працаваў юрыстам. Маці займалася хатняй гаспадаркай, даглядала дзяцей, якіх было шасцёра.

Перад пачаткам Першай сусветнай вайны сям'я Арасімовічаў выехала ў бежанства ў Казань, хаця пакідаць родны Бельск не хацелася. Люба паспела скончыць жаночую гімназію ў горадзе Пётрыкуў-Трыбунальск, што ў Лодзінскім ваяводстве. У 1914-м дзяўчына паступіла на Казанскую вышэйшую жаночую гісторыка-філалагічную курсы, дзе пачала спецыялізавацца ў галіне славяназнаўства. Яе дыпломная праца «Байка ў рускай і польскай літаратурах. Крылоў, Красіцкі, Нарушэвіч» была высока ацэнена.

У 1918 годзе, пасля здачы дзяржаўных іспытаў, Любоў пакінула на кафедры славянскіх літаратураў Казанскага ўніверсітэта. Яна пачала займацца гісторыяй літаратураў Польшчы і Чэхіі.

У 1920 годзе Любоў пераехала ў Ташкент, куды перавялі па службе яе бацьку. Пасля некалькіх лекцыяў, якія нашая зямлячка працягвала ў мясцовым універсітэце, дзяўчыну прызначылі старшым асістэнтам кафедры славянскіх моваў гісторыка-філалагічнага факультэта. Яна вяла семінары па польскай і сербска-харвацкай мовах.

Праз год выкладчыцу для працягу адукацыі накіравалі ў Петраград. Там яна тры гады займалася пад кіраўніцтвам вядомых лінгвістаў Мілія Далоубкі, Віктара Жырмунскага, акадэмікаў Пятра Лаўрова і нашага Яўхіма Карскага. Паспяхова здадала экзамены пры Навукова-даследчым інстытуце параўнальнай гісторыі літаратураў і моваў Захаду і Усходу Петраград-

скага ўніверсітэта, атрымаўшы званне выкладчыка вышэйшай школы.

На пачатку 1920-х гадоў Л. Разумоўская працавала выхавателем у Выхаваўча-клінічным інстытуце для нервовахворых дзяцей. Па рэкамендацыі акадэміка Лаўрова ўвесну 1923-га яе прынялі на пасаду супрацоўніка славянскага аддзела бібліятэкі Акадэміі навук СССР. А праз год нашая зямлячка ўжо была загадчыкам аддзела польскай літаратуры, у тым ліку займалася навуковым апісаннем старадрукаваных польскіх кніг.

У 1926 годзе Л. Разумоўская скончыла вышэйшыя курсы бібліятэказнаўства пры Дзяржаўнай публічнай бібліятэцы. Пасля ліквідацыі славянскага аддзела працавала ў іншых аддзелах бібліятэкі, займала пасады вучонага бібліяграфа, бібліятэкара аддзела каталізацыі, загадчыка чытальнай залы. Адначасова была асістэнтам кафедры славянскай філалогіі Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта, а ў 1929 – 1932 гадах – дацэнтам педагогічнага інстытута імя Герцэна, дзе выкладала гісторыю польскай мовы для студэнтаў-палякаў на іх роднай мове.

З 1927 года ў друку пачалі з'яўляцца першыя навуковыя працы даследчыцы. Артыкул пра пераклады Тараса Шаўчэнкі на польскую мову быў надрукаваны ў адным з выданняў Украінскага акадэміі навук. У пражскім часопісе «Slavia» з'явіўся яе матэрыял «Да пытання ўзнікнення Кіеўскіх лістоў», напісаны ёй яшчэ ў 1923-м. А ў «Гістарычным зборніку» ў 1934 – 1935 гадах Л. Разумоўская рабіла агляды польскіх гістарычных часопісаў.

З 1935 года нашая зямлячка пачала працаваць навуковым супрацоўнікам у Інстытуце кнігі, дакумента і пісьма. Там яна падрыхтавала серыю матэрыялаў, прысвечаных Емяльяну Пу-

гачову, складала бібліяграфію па гісторыі пугачоўскага руху. Пасля злучэння інстытута ў 1936-м з гісторыка-археалагічным інстытутам і стварэння Ленінградскага аддзялення Інстытута гісторыі АН СССР Л. Разумоўская была пераведзеная на пасаду малодшага навукова-

сябрамі. Гісторыкам было пра што пагутарыць, а малодшаму славяназнаўцу было чаму павучыцца ў Пічэты. Першы рэктар Белдзяржуніверсітэта сустракаўся з Максімам Багдановічам, падтрымліваў сяброўскія і творчыя сувязі з Янкам Купалам, Якубам Коласам,

сялянаў ад старажытных часоў да XV стагоддзя», якую ў 1960 годзе Л. Разумоўская абараніла як доктарскую дысертацыю.

Доктар гістарычных навук з Беларасточчыны працягвала вывучаць аграрную гісторыю сярэднявечнай Польшчы, пашыраючы храналагічныя рамкі даследаванняў. Рыхтуючы манаграфію «Нарысы па гісторыі польскіх сялянаў XV – XVI стагоддзях», Л. Разумоўская ў 1958, 1960 і 1961 гадах наведвала сваю Бацькаўшчыну. Там яна вяла дзёнік «Мае запісы ў Польшчы», які яшчэ не быў апублікаваны.

У апошнія гады жыцця нашая зямлячка захапілася перакладамі сярэднявечных крыніцаў па гісторыі славянства, якімі, зрэшты, займалася і раней. Падрыхтавала і выдала ў 1963-м «Хроніку славян» Гельмольда, да якой напісала прадмову і каментар.

Была ў Любоў Вячаславаўна мара – поўнаасца перакласці працы польскага гісторыка, дыпламата і царкоўнага дзеяча Яна Длугаша на рускую мову. У 1962 годзе яна пераклала і выдала толькі яго «Грунвальдскую бітву». Пасля Длугаша гісторык завяршыла пераклад, зрабіла каментар і напісала прадмову да хронікаў Адама Брэмэнскага. Гэта была яе апошняя праца.

Л. Разумоўская пражыла 72 гады. Калі яе не стала, гісторык Уладзімір Каралюк (1921 – 1981) у часопісе «Советское славяноведение» пісаў: «Са смерцю Любоў Вячаславаўна Разумоўскай нашая гістарыяграфія страціла самага вялікага ў нас спецыяліста па аграрнай Польшчы, цудоўнага спецыяліста славянскага крыніцазнаўства эпохі Сярэднявечча».

Тым, хто зацікавіцца творчасцю і лёсам нашай слынянай зямлячкі, скажу, што ў архіве Расійскай нацыянальнай бібліятэкі ў Санкт-Пецярбургу (Ф. 1137, воп., спр. 150) знаходзіцца яе асабістая справа, дзе шмат цікавых і не апублікаваных раней звестак. Там жа – рукапіс кнігі «Паўстанцы 1863 года ў Вятскай ссыльцы», якую Любоў Вячаславаўна марыла выдаць. Не паспела. Ёсць у архіве і пераліск Л. Разумоўскай з У. Пічэтам і Украінскім доктарам гістарычных навук Дзмітрыем Пахілевічам, водгукі на кнігі і дысертацыі, уступныя артыкулы, пераклады, юбілейныя матэрыялы, выпіскі з пратаколаў, розныя чарнавікі і справяздачы – непачаты край працы для гісторыкаў і краязнаўцаў.

га супрацоўніка інстытута. Даследчыца пачала займацца зборам, сістэматызацыяй і афармленнем бібліяграфічных матэрыялаў па Туркменіі, пазней удзельнічала ў зборы матэрыялаў для «Гістарычнага слоўніка», напісаўшы каля 40 артыкулаў.

У Ленінградскім аддзяленні Інстытута гісторыі АН СССР быў створаны сектар славяназнаўства. Адною з яго першых вялікіх калектыўных працаў стала падрыхтоўка трохтомнай «Гісторыі Польшчы». Л. Разумоўская для першага тома напісала раздзелы «Галіцыя пад уладай Аўстрый» (1772 – 1846) і «Кракаўскае паўстанне 1846 года».

Праз год Любоў Вячаславаўна пачала працаваць над кандыдацкай дысертацыяй пра нямецкую каланізацыю ў Польшчы, у прыватнасці ў польскай вёсцы XIII – XIV стагоддзяў. Яна напісала сур'езныя даследаванні «Павіннасці сялянаў у феадальнай Польшчы (першая палова XIV стагоддзя)», «Нямецкая каланізацыя ў Малой і Вялікай Польшчы ў XIII – XIV стагоддзях» і іншыя.

Калі пачалася Другая сусветная вайна, Л. Разумоўская выехала з дачкой у Ташкент, дзе ўладкавалася ва ўніверсітэт. У 1942-м у Ташкент быў эвакуаваны Інстытут гісторыі АН СССР і яго Ленінградскае аддзяленне, дзе Любоў Вячаславаўна зноў стала працаваць.

Верагодна, у той час нашая зямлячка пазнаёмілася з Уладзімірам Пічэтам, яны сталі добрымі

Максімам Гарэцкім, Змітраком Бядулем і іншымі дзеячамі беларускай культуры, быў вельмі адукаваным і цікавым чалавекам. Але ў 1930 годзе яго арыштавалі і абвінавачалі ў вялікадзяржаўным шавінізме, беларускім буржуазным нацыяналізме і празаходняй арыентацыі. Вучонага саслалі ў Вятку, потым у Воронеж, толькі ў канцы 1935-га яму дазволілі пераехаць у Маскву. Там з 1939 года ўзначальваў сектар славяназнаўства Інстытута гісторыі Акадэміі навук СССР, працаваў над трохтомнай гісторыяй Польшчы. У 1941-м разам з інстытутам быў эвакуаваны ў Ташкент.

Пад кіраўніцтвам У. Пічэты Разумоўская ў лістападзе 1943 года абараніла кандыдацкую дысертацыю «Хроніка Гельмольда як крыніца для гісторыі прыбалтыйскіх славянаў», пасля чаго была пераведзеная на пасаду старшага навуковага супрацоўніка.

У 1945 годзе Любоў Вячаславаўна вярнулася ў Ленінград. Сабраныя ёю да вайны матэрыялы па гісторыі нямецкай каланізацыі ў польскай вёсцы XIII – XIV стагоддзяў збергаліся. Яны ляглі ў аснову працы па гісторыі польскага сялянства ў эпоху ранняга Сярэднявечча «Нарысы па гісторыі польскіх

Дзе бярэ пачатак Цна?

Цна – самая значная рака сучаснага Ганцавіцкага раёна. У многіх з ёю звязаныя ўспаміны. Пры гэтым далёка не ўсе ведаюць, адкуль яна выцякае. Такое простае пытанне, аднак, не мае лёгкага адказу. Адгадку мы пастараліся знайсці ў гэтым нарысе.

Назва «Цна» – для рэк даволі распаўсюджаная. Яна ўзыходзіць да даўняга ўсходнеславянскага слова «десница» – правая рука. Усё таму, што некалі ёю абазначаліся правыя прытокі большых рэк. Але арыентаваліся тады не па цячэнні, а супраць яго. Сёння – наадварот. Вось і Цна стала ў выніку левым прытокам Прыпяці. Акрамя гэтай, існуе яшчэ пару версіяў пра паходжанне назвы: ад слова «цnota»,

Мал. 3. Фрагмент савецкай мапы 1956 г. з назваю ракі Цна з вытокаў ад Малых Круговічаў

што азначае чысціню і нявіннасць, ад слова «песны» – у дадзеным выпадку вузкі (Нефідовіч С. Ад Цны да Случы // Лунінецкі шпытак. Спецвыпуск № 4. 2010. Стар. 2 – 12. Стар. 10).

Паводле зафіксаванай у даведніках візіі, рака Цна пачынаецца з ручая,

што цягнецца з поўначы з-пад вёскі Гайнінец (Ляхавіцкі раён), кіламетраў за 20 ад Ганцавічаў, і, не даходзячы да мястэчка,

Фрагмент савецкай мапы 1972 г. з назваю ракі Цна з вытокаў ад Малых Круговічаў

злучаецца з ручаём, які цячэ праз Кукоў ад Малых Круговічаў. Толькі, заўважым, такая інтэрпрэтацыя рэчышча Цны з'явілася адносна нядаўна, прыкладна ў апошняй чвэрці XX ст. Раней-

шых крыніцаў, на якіх канава з боку Гайнінца называлася б Цною, не знойдзена. Чаму і якім чынам усталявалася такая інтэрпрэтацыя вытоку гэтай ракі?

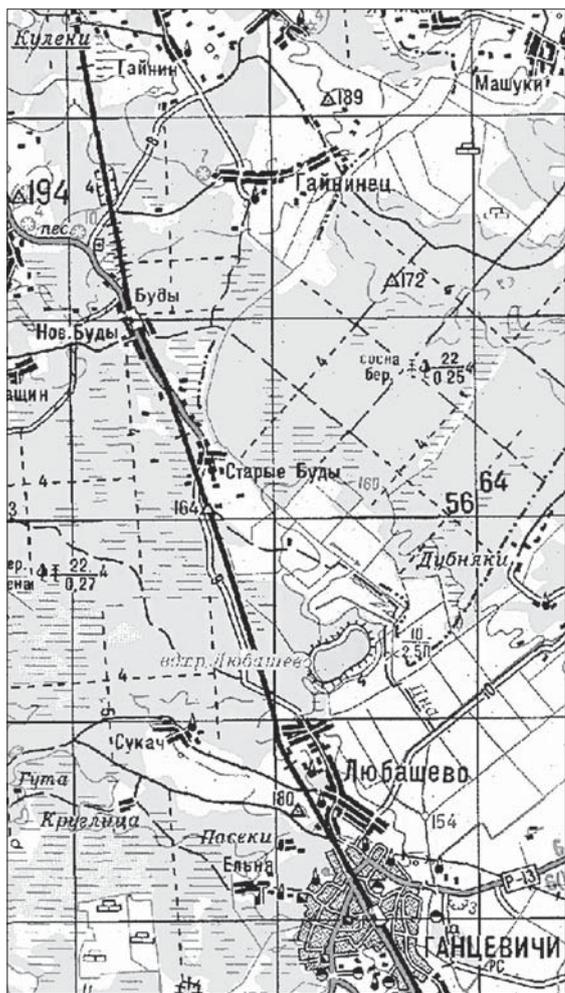
Ручай з поўначнага боку, названы сёння Цною, выцякаў з балота, якое было на ўсход ад Будаў. У тое балота ўпадаў ручай, які цёк ад Гайнінца. У другой палове XX ст. ішла шырокая меліярацыя. Па названым балоце таксама пракапалі канавы. Імі злучыліся ручай ад Гайнінца, які ўпадаў у балота, і ручай, што выцякаў з балота. Гэтае злучэнне пасля і назвалі Цною (мал. 1, 2).

Але так было не заўсёды.

У ранейшыя часы мапы трактавалі зараджэне ракі Цна зусім іначэй. Яе пачатак адносіўся да мясціны на поўнач ад Малых Круговічаў ці, як паведамляе ў адной са сваіх кніг мясцовы ўраджэнец В. Гардзей, «на старасавецкай канаве, пазначанай як выток ракі Цны» (мал. 3, 4; Гардзей, В.К. Птушка года Беларусі 2000 – 2020: першы і замалеўкі пра ганаровых птушак Беларусі: [для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту] – Мінск: Народная асвета, 2020. – Стар. 85).

Канкрэтная ж кропка вытоку ракі сёння забытая. Нават малосенцы (некастрычных распытаў аўтар гэтых радкоў) не ведалі і не ведаюць, дзе з іх палеткаў выцякае цэлая сапраўдная рэчка (часам зусім не ўяўляюць, што так яно ёсць).

Анатоль ТРАФІМЧЫК

Мал. 1. Фрагмент савецкай мапы 1970 – 1990 гг. з назваю ракі Цна з вытокаў ад Гайнінца

Мал. 2. Фрагмент савецкай мапы 1975 – 1990 гг. з назваю ракі Цна з вытокаў ад Гайнінца

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Прынялі выставачную эстафету

У Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі адкрыўся выставачны праект, прысвечаны Году народнага адзінства. Часовую экспазіцыю падрыхтаваў Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь. Ініцыятарам прасоўвання праекта ў нашай вобласці з'яўляецца Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей. Карэлічына стала трэцяй кропкай тэматычнай эстафеты, пасля якой выстава прайдзе ў Лідскі гісторыка-мастацкі музей.

Экспазіцыя дэманструе дзесяць інфармацыйных плакатаў, што адлюстроўваюць падзеі савецка-польскай вайны 1919 – 1921 га-

доў, становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польшчы, вызваленчы поход Чырвонай Арміі. Праілюстраваны падзеі Народнага сходу Заходняй Беларусі, трэцяй пазачарговай сесіі Вярхоўнага Савета БССР, дзе быў прыняты закон абключэнні заходнебеларускіх зямель у склад Савецкай Беларусі. Наведнікі музея мелі магчымасць даведацца пра сітуацыю ў Заходняй Беларусі ў 1940 годзе, пазнаёміліся з такімі гістарычнымі асобамі, як Сяргей Прытыцкі, Панцеляймон Панамарэнка, Уладзімір Царук, Мікалай Арцюх ды іншымі.

Дзмітрый АРЦЮХ

«Лясны» музей запрашае...

Ці былі вы ў музеі з вадарам лесу? Калі не, то ён чакае вас – Мастоўскі дзяржаўны музей «Лес і чалавек». Водар лесу і лекавых зёлак, цікавая і спазнавальная экспазіцыя, новыя цікавыя гуманітарнага экалагічнага праекта «Эка-стрым “Адпачынак з карысцю”» вабяць сюды новых наведнікаў у пошуках пазітыўных эмоцыяў і цікавага адпачынку.

Акрамя ўнікальных экспанатаў наведнікаў можа здзівіць разнастайнасць паслуг музея. Агледныя і тэматычныя экскурсіі прысутнічаюць у музеі, але ў апошні час запрабаванымі застаюцца анімацыйныя праграмы і музейна-педагагічныя заняткі з элементам тэатралізацыі рознай тэматычнай накіраванасці.

Для музея 2021 год стаў адметным тым, што ўпершыню быў рэалізаваны праект «Эка-стрым “Адпачынак з карысцю”». «Навучыцца адпачываць з карысцю для сябе і навакольнага асяроддзя» – дэвіз праекта, які рэалізуюцца сектарам культуры Мастоўскага райвыканкама сумесна з музеем «Лес і чалавек» пры падтрымцы Еўрапейскай асацыяцыі мясцовай дэмакратыі ALDA.

Галоўнай задачай музея ў гэтым праекце стала стварэнне асветніцкага экалагічнага цэнтра, які паспрыяў фарміраванню

Анімацыйная праграма «У госці да Лясавічка»

комплекснай сістэмы бесперапыннай экалагічнай адукацыі і выхавання насельніцтва Мастоўскага раёна шляхам распрацоўкі экалагічнай культурна-адукацыйнай праграмы «Экалогія. Чалавек. Будучыня», укаранення новых экалагічных мерапрыемстваў і акцыяў на базе музея. Адною з задач праекта стала далучэнне жыхароў горада да рэалізацыі мерапрыемстваў праекта і работа ў тандэме з грамадскімі арганізацыямі.

«Адпачынак з карысцю» – гэта сацыяльны экалагічна-арыентаваны праект, цікавы дзецям і іх бацькам, а таксама ўсім людзям, неабыхавым для экалагічных праблем у гарадскім асяроддзі і праблем назапашвання смецця ў месцах адпачынку.

У рамках праекта былі праведзены работы па до-

раўпарадкаванні гарадскога парку культуры і адпачынку, які знаходзіцца побач з унікальным падвесным мостам. Сіламі жыхароў горада, прадстаўнікам грамадскіх арганізацый, валанцёрамі была створана камфортная зона адпачынку для дзяцей і дарослых. Было пасаджана 75 саджанцаў сасны і 10 кедраў у рамках акцыі «Пасадзі дрэва». Прайшла акцыя па ачыстцы тэрыторыі парку «Чысты парк», усталяваная альтанка – месца для правядзення экалагічных заняткаў і адпачынку жыхароў. Для камфорта і спазнавальнага адпачынку ў парку быў устаноўлены экалагічны шылды, што асвятляюць тэматыку сартавання смецця і рэкламу правядзення экалагічных мерапрыемстваў музея «Лес і чалавек».

Стварэнне новай культурна-адукацыйнай праграмы «Экалогія. Чалавек. Будучыня» пашырыла тэматыку мерапрыемстваў музея і адпавядала іх правядзенню ў гарадскім парку. Разам з тэматычнымі экскурсіямі і музейна-педагагічнымі заняткамі супрацоўнікі музея пашыралі формы працы і прапаноўвалі наведнікам заняткі з элементам тэатралізацыі, анімацыйныя праграмы, практычныя заняткі, флэшмобы і майстар-класы па трэш-дэкоры. Найбольш запатрабаванымі былі анімацыйныя праграмы «У госці да Лясавічка», «Купалле», «Беражыцке першацветы».

Музейна-педагагічныя заняткі праграмы падказваюць не толькі разумныя спосабы пазбаўлення ад смецця, але і альтэрнатывы аднаразовым таварам, якія з нашых дамоў сёння ідуць на сметнік. У экспазіцыі музея з'явіліся наглядныя матэрыялы і настольныя экалагічныя гульні, што раскажваюць аб сартаванні адходаў, аб жыццях, якія дапамагаюць перапрацоўваць арганічныя адходы і ператвараць іх у кампост. Для правядзення музейна-педагагічных заняткаў «Друг земля – дождэвой чарвяк», «Муравыноу тропой» былі набытыя мурашыныя фермы (фармікары) і вермікампасцер. Дзякуючы фармікарыям можна паназіраць за мурашамі і параўнаць іх жыццё ў прыродзе. Наведнікі заўседы цікавіць вермікампасцер. Гэта ёмістасць, дзе біяадходы, напрыклад, лупіны

яблыкаў ці бананаў, папера перапрацоўваюцца ў арганічнае ўгнаенне для джэлавымі чарвякамі. Зямля, атрыманая ў вермікампасцеры, выкарыстоўваецца для фармлення фларыкумаў, якія дапамагаюць наведнікам вучыцца высаджваць комплексныя раслінаў з ужываннем біягумусу. Яны бачаць на практыцы, як арганіка паляпшае структуру глебы і ўплывае на рост раслінаў.

Заклучным этапам рэалізацыі праекта стаў Эка-Фэст «У гармоніі з прыродай», дзе сабраліся ўсе ўдзельнікі праекта і жыхары горада, каб падзяліцца ўражаннямі і адпачыць у сваім малюнічым куточку прынёманскага краю. Удзельнікі фэсту пазнаёміліся з унікальнай тэхнікай травяпляцення і прынялі ўдзел у майстар-класах па трэш-дэкоры. Напрыканцы жыхары і госці горада стварылі арт-пано «Зямля ў тваіх далонях» і прынялі актыўны ўдзел у выбары лепшай мадэлі адзення з бытавых адходаў, прадстаўленых устаноўмі адукацыі раёна.

Супрацоўнікі музея «Лес і чалавек» спадзяюцца, што праект дазволіць выйсці на новы ўзровень дзейнасці, аб'яднае жыхароў горада ў рашэнні экалагічных праблемаў і павысіць экалагічную культуру насельніцтва, а музей стане цікавым для ўсіх катэгорыяў наведнікаў.

Наталія ПУЦІЛОЎСКАЯ,
дырэктар Мастоўскага
дзяржаўнага музея
«Лес і чалавек»

Вермікампасцер

Эка-Фэст «У гармоніі з прыродай»

Клопат пра пажылых людзей

З адкрытым сэрцам, з добрым словам

Дапамога людзям стала-га веку – абавязак кожнага. Шмат пенсіянераў жыве ў аддаленых і маланаселеных вёсках. Зрэдку сюды хтосьці прыходзіць ці прыязджае.

Супрацоўнікі бібліятэкі Астравецкага раёна вырашылі выправіць гэтую сітуацыю. У рамках акцыі «Новыя кнігі хочучь пазнаёміцца» яны наведваюць аддаленыя вёскі, прапануюць людзям кнігі, часопісы і газеты, ну і, вядома, гутарыць пра жыццё.

Агляд новай літаратуры ў рамках акцыі правяла для жыхароў філіяла Астравецкага ТЦСАН у аградаку Падольскі мясцовы бібліятэкар В. Малахвей. Яны з нецярпеннем чакаюць бібліятэкара – бо з ім можна пагаварыць і пачуць словы падтрымкі, якія з-за жыццёвых абставінаў сказаць

больш няма каму. Бібліятэкар зазначае, што кніга – надзейны сябар пажылога чалавека.

А супрацоўнік Гудагайскай сельскай бібліятэкі А. Кукаловіч, наведваючы вёску Ліпкі, заўважае, што нішто не можа параўнацца з радасцю, якую пажылым людзям дораць жывыя зносіны з іншым чалавекам.

Не засталася па-за акцыяй і Кямелішкаўская сельская бібліятэка. Бібліятэкар Н. Шостак забяспечыла порцыяй якаснай літаратуры жыхароў вёсак Шадзюны і Стрыпуны.

Клопат пра пажылых людзей павінен стаць звычайнай справай, пра якую кожны з нас павінен памятаць штодня.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ,
бібліятэкар Астравецкай
раённай бібліятэкі

З снежня адзначаўся Міжнародны дзень інвалідаў. Гэты дзень – своеасаблівы знак, што нагадвае грамадству пра жыццё людзей з абмежаванымі магчымасцямі, нагадвае нам аб тым, што мы абавязаны клапаціцца аб тых, хто слабы, хворы і мае патрэбу ў дапамозе і падтрымцы.

З гэтай нагоды ў Зэльвенскай раённай бібліятэцы прайшоў шэраг мерапрыемстваў.

У рамках акцыі «Кніга лечыць душу» бібліятэкары наведалі сваіх незвычайных чытачоў, якія абслугоўваюцца па месцы жыхарства, занеслі ім мастацкія кнігі. А чытачы пад час візіту распавялі аб сваіх захапленнях. Яны не толькі любяць чытаць, некаторыя вельмі прыгожа вышываюць, вяжуць кручком, займаюцца кветкаводствам. Адна чытачка прадэманстравала бібліятэкарам свае работы і нават пагадзілася даць майстар-клас па вязанні. Паводле словаў асаблівых чытачоў, захапленні дапамагаюць ім не толькі бавіць вольны час, але і не думаць пра свае хваробы.

Бібліятэкар Каралінскай інтэграванай бібліятэкі ў рамках акцыі «Кнігі на дом» наведвала чытачоў, якія па стане

здараўня не могуць наведваць бібліятэку. Пад час такіх акцыяў бібліятэкар не толькі прыносіць новую літаратуру, але і знаёміць сваіх чытачоў з новымі паступленнямі і рэкамендуе навінкі літаратуры.

У рамках акцыі – хатнія сустрэчы «З адкрытым сэрцам, з добрым словам» бібліятэкар Елкаўскай сельскай бібліятэкі таксама наведвала сваіх асаблівых чытачоў. Гэтым разам бібліятэкар прынесла не толькі любімую літаратуру сваім падапечным, але і часцінку цяпла і ўвагі. Абслугоўванне іх на доме стала часткай яе працы, і няма больш удзячных чытачоў, чым такія людзі.

Пад час акцыі «Будзем літасцівыя», што правялі

супрацоўнікі раённай бібліятэкі на руху маршруту бібліобуса, гаварылася пра тое, што кожны чалавек павінен памятаць: побач з ім жывуць ветэраны, дарослыя і дзеці з цяжкімі хваробамі. Гэта людзі з моцнай сілай волі, якія, нягледзячы на хваробу, захоўваюць радасць жыцця, яе дабро і прыгажосць.

Бібліятэкары заклікалі людзей яшчэ раз успомніць пра тых, хто мае патрэбу ў спагадзе – падтрымаць учынкам, словам, добрай усмешкай.

І не толькі 3 снежня, а кожны дзень.

Вольга КАМЯКЕВІЧ,
намеснік дырэктара
Зэльвенскай раённай бібліятэкі

Уздоўж

1. Паэма Якуба Коласа. 4. Кандытарская фабрыка ў Гомелі. 9. Завостраны ўнізе і расшыраны ўверсе кавалак дрэва або металу. 10. Вярчальная частка, вал у машынах. 11. Праект, праграма дзеяння. 12. Музычны твор. 15. Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Беларусі ў 1924 – 1927 і 1935 – 1938 гадах. 18. Дзяржава ў Еўропе. 19. З’ява, выпадак у шэрагу аднародных дзеянняў. 20. Становішча ў шахматнай гульні. 21. Хімічны элемент, вельмі цвёрды метал. 22. Халодная колючая зброя. 23. Раствор смолаў у спірце, алеі, якім пакрываюць паверхню прадметаў для надання ім бляску. 25. Гарадскі пасёлак у Гродзенскай вобласці, дзе знаходзіцца аб’ект Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. 27. Скульптар, народны мастак Беларусі. 29. Подсціл з галля, жэрдак, на які кладуць стог. 31. Планета. 32. Металічны выраб у выглядзе гібкай ніці. 33. Раённы цэнтр у Магілёўскай вобласці. 34. Элемент абсталявання магазіна.

Упоперак

1. Група музыкантаў, якія разам выконваюць музычны твор на розных інструментах. 2. Род аптычнага шкла. 3. Лесапільны завод. 5. Агароджа. 6. Труба для ўзмацнення гуку. 7. Сутыкненне, злучэнне. 8. Фігура вышэйшага пілатажу. 13. Вёска ў Мінскай вобласці, радзіма пісьменніцы на здымку. 14. Месца зняволення. 16. Від народнага мастацтва, у якім харэаграфічныя рухі арганічна спалучаюцца з харавым спяваннем і драматызацыяй паэтычнага зместу. 17. Узнаўленне ў думках таго, што захавалася ў памяці. 23. Сапраўднае прозвішча Янкі Купалы. 24. Узор са шкла рознага колеру. 26. Спартыўны снарад. 28. Філолаг-славіст, заснавальнік беларускага навуковага мовазнаўства і літаратуразнаўства, этнограф, фалькларыст, палеограф. 30. Дакумент на атрыманне, выдачу чаго-небудзь.

Склаў **Анатоль ЖУК,**
г. Слуцк

Снежань

20 – Амітон Аляксандр Навумавіч (1911 – 1969), скрыпач, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

20 – Гром Уладзімір Мікалаевіч (1951, Жыткавіцкі р-н – 2008), дзеяч самадзейнага мастацтва, фалькларыст, этнограф, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

20 – Сергачоў Сяргей Аляксеевіч (1946, Мінск), архітэктар, педагог, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2016) – 75 гадоў з дня нараджэння.

21 – Барысаўскі аб'яднаны музей (1946) – 75 гадоў з часу заснавання.

21 – Зан Тамаш (1796, Маладзечанскі р-н – 1855), паэт-рамантык, даследчык беларускага фальклору, геолаг – 225 гадоў з дня нараджэння.

21 – «Палесдрук» (Гомель; 1921) – 100 гадоў з часу стварэння.

21 – Пешкур Іван Іванавіч (1921, Капыльскі р-н – 1980), мастак тэатра, жывапісец – 100 гадоў з дня нараджэння.

22 – Нячаева Галіна Рыгораўна (1951, Ветка), мастацтвазнаўца, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

24 – Крамко Аляксандр Яўгенавіч (1961, Стоўбцы), музыкант, выканаўца на народных інструментах, заслужаны артыст Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

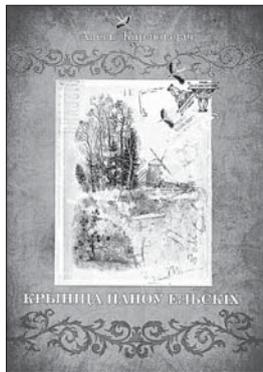
25 – Давідовіч Лілія Міхайлаўна (1936, Гродна – 2002), актрыса, народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1966), узнагароджаная медалём Ф. Скарыны – 85 гадоў з дня нараджэння.

І займальныя, і павучальныя

Менавіта такімі павінны быць казкі для дзяцей. Асабліва цяпер, калі інтэрнэт перанасычаны якімі заўгодна гісторыямі, казкамі і легендамі, а самі дзеці днююць і начуюць у сеціве. Тым больш прыемна, што выходзяць з друку кнігі, што не толькі становяцца канкурэнтамі электронным выданням, але і пераўзыходзяць іх па займальнасці і цікавасці, урэшце, па карысці для юных чытачоў.

Да такіх можна смела аднесці кнігу-казку Алесь Карлюкевіч «Крыніца панюў Ельскіх». Дарэчы, гэты твор спадабаецца не толькі юным, але і дарослым чытачам, прынясе сапраўднае задавальненне і влікую карысць.

Галоўны герой кнігі – школьнік Максім Мінскі, вялікі вандрунік, які праўляецца ў дарогу, з задавальненнем і цікавасцю падарожнічае роднымі сцэнкамі. І адначасова спазнае прыгажосць і багацце свайго краю, даведваецца (а разам з ім – і мы!) пра іншыя, далёкія мясціны, іх адметнасці і цікавосткі. Казка пабудаваная вельмі арыгінальна: з нечарпеннем і напружаннем чытач сочыць за развіццём дзеяння, прыгодамі галоўнага героя і адначасова даведваецца шмат чаго важнага і карыснага. Гэта ўжо асаблівасць творчасці А. Карлюкевіча, пісьменніка-краязнаўцы. Ён імкнецца данесці да чытача веды пра флору і фауну не толькі Беларусі, але і ін-

шых краінаў свету, паказаць асаблівасці таго ці іншага краю. Галоўнае ж тое, што аўтар прывівае чытачам любоў да радзімнага краю, пад уплывам якога мы вучымся любіць усё сваё, роднае.

Што яшчэ хочацца адзначыць: папяровае выданне «Крыніца панюў Ельскіх» – дастойны канкурэнт электронным кнігам для дзяцей. Напісаная вельмі цікава і займальна, з вострым, дынамічным сюжэтам, з выкарыстаннем лепшых традыцый літаратуры для дзяцей, кніга-казка чытаецца на адным дыханні. І многія чытачы з нечарпеннем будуць чакаць працягу надзвычай цікавай гісторыі Максіма Мінскага. А пра іх паклапаціўся пісьменнік – у працяг напісаў чудоўную кнігу «Як Жаўна лясным жыхарам кватэры будавала» і «Падарожжа паштовай маркі», дзе раскажваецца пра незвычайныя падарожжы беларускага школьніка па прасторах роднай краіны і па ўсім свеце.

Міхась СІВА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

РАДКАВЁЦ Ігнаці Іванавіч (1849, в. Аголічы Петрыкаўскага раёна – ?), беларускі фалькларыст, этнограф. Вучыўся ў Петрыкаўскім народным вучылішчы. Працаваў пісарам у ваенным ведамстве, з 1878 г. – валасным пісарам у в. Грабаў, Дзякавічы і мястэчку Лельчыцы. У 1889 г. запісаў вясельны абрад у в. Дзякавічы Мазырскага павета і тэксты песень, звязаных з ім (надрукаваныя ў кнізе П.В. Шэйна «Матэрыялы для вывучэння побыту і мовы рускага насельніцтва Паўночна-Заходняга краю», 1902, т. 3). Адзін з карэспандэнтаў Шэйна, у архіве якога зберагаюцца і інш. запісы Радкаўца.

РАДНО – тоўстае палатно з пняккі або грубай ільнай пражы, а таксама выраб з такога палатна.

РАДЧАНКА Зінаіда Фёдаруна [1839, в. Старыя Дзятлавічы Гомельскага раёна – 05(18).03.1916], беларускі фалькларыст і этнограф. Правадзейны член Рускага географічнага таварыства (1887). Цікавілася матэрыяльнай і духоўнай культурай беларускага народа, фальклорам, асаблівасцямі

беларускай гаворкі. Склала «Зборнік маларускіх і беларускіх песень Гомельскага павета, запісаных для голасу з акампанементам фартэпіяна» (1881), у які ўключыла 30 песень з напевамі. У прадмове да зборніка «Гомельскія народныя песні (беларускія і маларускія). Запісаны ў Дзятлавіцкай воласці Гомельскага павета Магілёўскай губерні Зінаідай Радчанка, з дадаткам 83 мясцовых прыказак» (1888, 676 песень) апісала побыт сялянаў, іх абрады і звычкі: адзенне, стравы, пабудовы, вясельне, вясчоркі, купалле, каляды, карагоды, жніво, талаку і інш. Першая з даследчыкаў XIX ст. адзначыла двухгалоссе ў спевах беларусаў.

РАЁК – від паказу на кірмашах. Пашыраны ў Беларусі і Расіі ў XIX – пачатку XX ст. Дэкарыраваная скрынка з адтулінамі (у іх устаўляліся павелічальныя шкельцы), праз якія разглядалі прымацаваныя да вяртушкі карцінкі рэлігійнага і свецкага зместу, народныя лубкі і інш. Паказ суправаджаўся вершаванымі (звычайна імправізаванымі) тлумачэннямі акцёра-раёшніка. Раёшнікамі ці

ралешнікамі часта называлі і беларускіх батлечнікаў.

«РАЁК» – старадаўняя гульня. Уздзельнікі станавіліся адзін за адным і кожны моцна абхватаў за талію папярэдняга. Той, хто стаяў наперадз, імкнуўся схпіць апошняга ў ланцужок, які мог уцякаць, але не адрываючыся ад астатніх уздзельнікаў. Ланцужок выканаўцаў у час гульні нагадваў дзіўную, доўгую, гнуткую істоту, якая быццам бы хоча схпіць сябе за хвост. Часам «раёк» выконвалі пад музыку. Гульня зафіксаваная экспедыцый ГНДЛ беларускай танцавальнай творчасці МІК у Докшыцкім раёне.

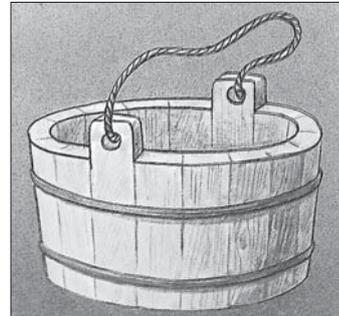
РАЁУНЯ – круглая лубяная каробка з накрывкай для аграбання раёў і пераноскі іх з мес-

ца лоўлі на пасеку. Называлі таксама раёўка, райніца, райуня, раёўніца, каробка, лубка.

РАЖКА – пасудзіна для кармлення жывёлы; бандарны выраб. Падобная да цэбра, але меншых памераў (ёмістасць 18 – 20 л). Рабілі ражкі з кароткіх клёпак, па форме – цыліндрычную ці крыху расшыраную ўверсе. Нярэдка мела ножкі, утвораныя трыма падоўжанымі клёпакі. Яшчэ дзве больш доўгія клёпкі выступалі зверху і мелі адтуліны, утвараючы вушкі. Да вушак ражкі прымацоўвалі пнянковую ці лыкавую почапку. Звычайна ў ражцы таўклі параную бульбу і замешвалі напаўвадкі корм (мешынку) для свіней. У наш час амаль выйшла з гаспадарчага ўжытку.

Раёўні

Ражка